

Dušan Moravec

MESTNO GLEDALIŠČE LJUBLJANSKO PRED ŠTIRIMI DESETLETJI

**Listi iz neobjavljenega rokopisa
Dramaturgove kronike 1951–1961**

Sreda, 27. avgusta 1958

Začetek ni kaj obetajoč:
denarja še zmeraj premalo; cene naj dvignemo za petdeset odstotkov, pri premierah še več; igralcem naj odpravimo ali do kraja utesnimo norme in tako naprej.

Bil je precej klavrn pozdrav z večnim refrenom: nemara se bo že kako uredilo. Saj res pa je, da se je do zdaj še vselej, četudi že veliko let slabo kaže.

Četrtek, 28. avgusta

Pri vsem tem pa delo teče.

Še vedno mislim, da bo Juševa Balada o ulici zanimiv in lep dogodek za Ljubljano, ne samo za naš teater. Avtor mi je med počitnicami znova pisal in vse kaže, da se je zdaj za uprizoritev ravno tako ogrel kakor mi sami.

Tudi Soledad (C. Audry) utegne imeti uspeh, pa četudi bolj pri izbrani publikii: delo z revolucionarno motiviko, pa kar se da tenkočutno napisano, objektivno in s poslušom za utrip življenja.

Kreft je Prešerna spet odložil. Njegovo pismo, ki me je čakalo po vrnitvi s počitnic, je bilo eno izmed (mnogih) vzmeti za slabo voljo.

Če bo besedilo kdaj pozneje vendarle pripravljeno, bo pač Sever zaposlen drugje in če bi celo njega ujeli, se bo že kaj drugega podrla.

Sicer pa domača žetev dobro kaže. Poleg Juša Kozaka in Bratka Krefta – še Torkar in naš Mirko Zupančič.

Zupančičeve Situacije v novi varianti so res čistejše in razumljivejše od prvega koncepta, vendar se mi kažeta še zmeraj oba elementa – njena zgodba in nastopi »družbe« – revna in primitivna.

Vendar je Tiran pripravljen postaviti to reč na oder, Pretnarja pa je – po avtorjevem zagotovilu – menda celo »blazno navdušila«.

Torej naj se dela.

V Torkarjevem Atomskem kralju sta sicer res dve dobri ideji, spretni pogruntaciji, ki jih Torkar zmeraj najde, manj pa je tistega, ob čemer začutiš utrip žive umetnosti (žal se tega ne da tako izmeriti kakor razmerje dušika in kisika, čeprav je primera vabljiva). In še nekaj: razen ekspozicije z zanimivim domislekom je vse skupaj vendarle le nova varianta Pravljice o smehu.

Tej igri pa smo že takrat zlobno rekli – Pravljica brez smeha. Mi pa iščemo za vsako ceno dobro komedijo.

Nekaj sem jih sicer že predlagal, pa niso našle milosti – ta pri režiserjih, ona pri Gledališkem svetu . . . Najbolj mi je žal za Roussinovo Mammo. Duhovita, sodobna Mandragola. Pa so rekli, da »raje ne«. Res je vsa stvar malo drzna, pa mi je všeč.

Sicer pa nihče ni dejal, da je ne s m e m o igrati.

Petek, 29. avgusta

Danes zjutraj smo imeli neskončen pomenek o tem, ali sme porabiti scenograf za Balado sto tisoč, ali morajo biti všteti v tej vsoti že tudi kostumi, ali si bomo lahko privoščili pri tej predstavi nekaj diapozitivov – misel na filmsko projekcijo smo že pred počitnicami pokopali.

Ob vsaki taki priložnosti se znova spominjam najbolj značilnega pogovora lani, ko so nas obiskali kolegi iz Sarajeva: inscenacija za njihovega Kralja Leara je veljala štiri milijone in pol. Povedali pa so to kar se da hladnokrvno in tudi tega niso zamolčali, da predstava pri publikli ni našla simpatij in da je šla po enajsti ali dvanajsti ponovitvi v pozabo.

Mi pa se je še zmeraj spominjamo.

Res je: če bo šlo z našimi financami tako naprej, potem vse skupaj nima veliko smisla.

Res je tudi: za zdaj imamo denar samo za stare plače.

Gospod Gregorin je prišel danes k direktorju po slovo. Žal nam ni uspelo v tem letu, ko je bil pri nas, da bi mu dali na tem odru igrati tisto, česar v Drami vseh trideset let ni igral in kar ga je napotilo k nam.

Vse je treba kajpada gledati z obeh plati. Tri vloge, ki jih je oblikoval pri nas, so bile kot nalašč zanj in dobro jih je odigral – nobena od njih pa ni bila »naslovna« in prav za to mu je šlo, to je že lani odkrito povedal. Res pa je tudi, da ni bilo prav, ko so mu lani (mirno vest imam, ker me takrat ni bilo v Ljubljani) vzeli Illa (Obisk stare gospe), s katerim se je ravnokar sprijaznil, čeprav mu spočetka, ko smo mu ga ponujali, ni bil po volji.

Škoda: ko bi hotel delati pri nas tisto, kar je po naši misli zanj, bi bil nadvse dragocena pridobitev za ta teater; ko pa bi se morali ob sleherni vlogi cele ure pogovarjati in pregovarjati, bi bilo koristi manj kot vsega drugega.

Tudi Lojze Potokar je bil danes spet pri nas. Njegova nesreča z novim Fiatom 1100 ni bila tako krvava, kot se je govorilo sredi počitnic. Zdaj so še rebra zacelila in avto je treba menda samo še prepleskati.

Lojze je povedal, da je kupil malo več laka, kot bi bilo nujno za ta primer. To se pravi: za novo priložnost.

Sicer pa je zdaj Potokar toliko cel in svežega duha, da se bomo gotovo spet srečevali na našem odru, če bo le kaj denarja za honorarje.

Ponedeljek, 1. septembra

Priprave za našo »Knjižnico« dobro teko. Prva dva zvezka sta postavljena, v nekaj dneh bo opravljeno metiranje in do začetka sezone, tako je domnjeno, bosta zunaj. Tudi če bo mesec dni zamude, bomo še zmeraj zadovoljni.

Pa še iz klišarne so dobre vesti: zdaj imajo nove stroje in nemara bomo lahko vsaj pri nekaterih predstavah uresničili staro željo: da bi bili v Gledališkem listu že fotografski posnetki – tiste predstave.

Poskusili bomo uresničiti to zamisel pri Baladi.

Znova si prizadevamo, da bi mogli uresničiti naš lanski načrt: gostovanje v Pragi. Po pomladanskem obisku dramaturga Langra in scenografa Syneka imamo vse dobro napeljano, odprti sta samo dve vprašanji: politična situacija in denar. Pravzaprav samo eno: če bodo odnosi dobri, se bo denar že kako dobil.

Torek, 2. septembra

Včerajšnji dan je bil v znamenju sej: najprej upravni odbor, potem gledališki svet. Osnovna tema: denar, denar in denar. Odkod viri za nove plače, za opremo, za gostovanja, koliko naj se podraže vstopnice (vsem namreč ni jasno, da bi občutna podražitev pomenila ne samo zmanjšan obisk, temveč tudi – padec inkasa).

Današnji dan pa je v znamenju intervjujev: zjutraj beograjski dopisnik, potem novinar iz uredništva mladinskega časopisa, zvečer pa ljubljanski radio. Dopisnike zanima predvsem repertoar, pa tudi za nove cene nihče ne pozabi vprašati.

Petek, 5. septembra

Danes smo pripravili razpis abonmaja, ki naj bi bil v nedeljo objavljen. Sredi meseca bomo začeli z vpisovanjem novih abonentov po – novih cenah.

Sicer pa te cene niso tako obupne, če jih primerjamo z drugimi: že za nekaj več kot 400 din lahko vidiš vse predstave, če odšteješ nekaj nad 1600 dinarjev, pa sediš pri vseh predstavah v prvi vrsti.

In najboljši premierski sedež velja toliko kot liter slabega vina . . .

Kljub temu pa se bodo nekateri prav gotovo odločili tako, da bodo stisnili ravno pri teatru. Če ne zato, ker nimajo denarja, pa iz slabe volje, ker se vse draži. Celo kultura!

Opravil sem tudi razgovor o repertoarju in podobnih rečeh z Vasjo Predanom, menda kar za televizijo in Ljudsko pravico hkrati. Bolj zanimiv kot ta pomenek pa je bil podatek, ki sem ga zvedel ob tej priložnosti: direktor radia in še nekateri funkcionarji so bili razburjeni zaradi mojega zadnjega intervjuja, češ da sem rekel nekaj podobnega, kot da družbeni organi zavirajo domačo dramatiko ali kaj . . .

Cisto tako ni bilo, rekel pa sem (govoril sem na pamet, samo točke sem imel zapisane na listku) v zvezi z vprašanjem komedije, nekaj takega:

– Če je po volji dramaturgu, ne najde milosti pri režiserjih, ali pa se ustavi na Gledališkem svetu, tako da do svojega pravega sodnika, do publike, pogosto sploh ne pride . . .

To pa menda res ni tako hudo.

Druga, kar razveseljiva novica današnjega dne: ekspresno in priporočeno pismo iz Prage, vabilo na otvoritev jubilejne sezone v Neumannovem gledališču. Danes je sicer petega, otvoritev pa bo osemnajstega, torej bo malo kratek termin; upam pa, da se bom v oktobru lahko odpravil.

In, kar je bolj pomembno: da tudi z našim gostovanjem ne kaže ravno najslabše.

Direktor je bil te dni pri županu ljubljanskem in pogovor je menda potekal v kar ugodnem ozračju. To skorajda demantira vesti, ki mi jih je tudi prinesel Predan: da se spet govori o samostojni Operi ter o združitvi Drame in MG.

Povedal sem mu, da se ponavljajo take govorice v neenakomernih intervalih, poprečno pa vsakih pet ali šest mesecev, že nekako od leta Gospodovega 1949.

Verjetno se bomo odločili za Rabadanovo adaptacijo Držičeve komedije Tripče de Utolče (prej bolj znane pod imenom Mande). Problem je prevajalec, tak z okretnim in naglim peresom.

Danes sem pisal doktorju Bajcu. Če bo odgovor dovoljen, bo šla ta reč kmalu v študij, ker po težkem (čeprav zame zelo dobrem) prvem turnusu nujno potrebujemo ventil.

Še prej bomo pripravili komedijo Eduarda de Filipa. Vendar »komedija s smehom« to lepo delo pravzaprav ni, vsaj v celoti ne.

Med številnimi dramskimi besedili, ki so se nabrala med počitnicami in ki še vedno prihajajo, je tudi nova Grünova igra. Spretno delo, tudi ne brez problema, vendar pomaknjeno nekam daleč stran, ali pa namenoma skrito v tuje okolje in tuja imena.

Čisto na jasnem si nisem. Sicer pa je poslal avtor samo vzorec – na tridesetih straneh. Dvomim, da bi se odločili zanj.

Sobota, 6. septembra

Delak misli, da bi le poskusila obiskati prijatelje v Pragi za njihov praznik, kakor želijo. Termin je sicer kratek, vendar bi se nemara še dalo kako urediti. V ponedeljek zjutraj bo obiskal našo predsednico, da se pogovorita o tem.

Pomislek je le zaradi našega dela: na ta način bi se midva vrnila ravno nekaj dni pred samim začetkom sezone. Tisti čas pa se vsako leto plete toliko reči, da bi to verjetno le ne bilo čisto prav.

Vesel sem, ker priprave za našo knjižno zbirko kar dobro teko. Če bomo speljali vsaj dve seriji, to se pravi deset zvezkov, bo le opravljen kos dela spričo revščine v naši gledališki publicistiki. Naročnikov sicer ni posebno veliko, upamo pa le, da bodo zvezki šli v denar, ko bodo dotiskani. V subskripcijo naši ljudje ne verjamejo preveč. Celo tisti, ki so zbirko naročili, so zdaj začudeni: kaj res, da sta že dva zvezka pred izidom?

Četrtek, 11. septembra

Strogo zaupno:

Včeraj opoldne je moral direktor Delak na sejo k sekretarju okrajnega komiteja. Povabljeni sta bila tudi naša predsednica Č. in podpredsednik P.

Pobuda: P. Vzrok: študij Kozakove Balade, ki da se norčuje iz aktivistov (!), in pa francoske drame Soledad, ki hoče v grdi luči pokazati partijo. Rezultat: diametralno nasprotni pogledi.

Ne le, da se mi tudi to pot razhajamo z ožino P. (ki nemara nič hudega ne misli, pa veliko nerodnega stori). Tudi Č. je Soledad všeč. Ko sem jo pred več meseci vprašal za mnenje, ni rekla samo, da dramo lahko igramo, ampak tudi, da ji je zelo blizu.

O Kozakovi Baladi pa se mi res ne zdi, da bi potrebovala odvetnika. Taka

pogumna, poštena in hkrati z globoko ljubeznijo do našega časa napisana povest (ali drama) se lahko sama brani pred bedaki in pred zlobnimi jeziki.

Epilog: odslej bo hodil Gledališki svet na kontrolne vaje.

Pozdravljeni!

Še opomba ob robu: bolj kot vse to me spravlja v bes, da je bil pogovor »strogo zaupen« in da torej – ne smem govoriti o tem.

Jezik me pa tako srbi kot že dolgo ne.

Sobota, 13. septembra

Včeraj je bila seja OLO z eno osrednjih točk: ukrepi za ureditev finančnega stanja v gledališčih in v filharmoniji.

Današnji časopisi poročajo, da so ukrepi sicer precej strogi, vendar pa potrebni in umestni: nova sistemizacija delovnih mest, dražje vstopnice, stroga selekcija v ansamblih in še nekateri drugi.

Kateri drugi? O tem nas bo nemara pozneje informirala naša predsednica, ki je bila povabljen na sejo in je tam tudi povzdignila glas, menda v naše dobro.

Vsa stvar je sicer baje obrnjena z ostjo bolj proti SNGju kakor proti nam, vendar smo lahko kar gotovi: tudi mi bomo dobili svoje.

V ponedeljek bomo začeli z vpisovanjem abonmajev – po novih cenah. Te sicer niso pretirane v razmerju z vsem drugim, pa tudi ne z Dramo: najdražji sedež za vseh 9 predstav – 1620 dinarjev (v Drami za 8 predstav 1920 dinarjev).

Zelo nas zanima, pa tudi skrbi: kakšen bo odziv?

Dobra tolažba je v tem, da imamo letos namesto lanskih štirih kar šest delavskih abonmajev. To se pravi, da bo število abonmajev večje, lahko se kvečjemu zgodi, da bodo nekateri »meščanski« abonmaji slabše zasedeni.

Uredili smo tako, da bo na voljo tudi nekaj premierski abonma po višjih cenah in brez popusta, medtem ko smo pustili pri popoldanskem – lanske cene. Vsaj ta majhna ugodnost naj ostane za ta del naše zelo zveste publike, ki jo sestavljajo ob petkih – večidel upokojeanci.

Če pa bo obiska letos manj, bomo imeli vendarle še eno tolažbo: da je tako zaradi novih cen in ne zaradi pomanjkljive kvalitete našega dela.

V ponedeljek bomo začeli tudi z branjem našega tretjega letošnjega komada: Eduardo de Filippo, Questi fantasmi. Bojim se za uspeh; bojim se tudi, če bo to sploh komedija. Priznati moram, da tudi meni to delo ni posebno blizu in da sem se vdal, ko mi ga je letos Tiran že drugič predlagal, to pot v zelo kritičnem trenutku, ko smo črtali češko komedijo.

Ne vem pa, če nismo prišli izpod kapi pod dež.

Naše publikacije dobro kažejo.

Prva dva zvezka gresta te dni v stroj, zadnja korektura je opravljena.

Tiskarski stroški bodo kriti z oglasi. Honorarji pa bodo tako in tako samo – simbolični. Pravih honorarjev smo se avtorji sami odrekli.

Tiranu Torkarjeva nova reč – Atomski kralj – ni po volji. Avtor sam mu je dal besedilo in menda je bilo precej zamere, ko ga je hladno zavrnil. Tudi k meni Torkarja od takrat ni več. Zelo mi je žal (ali pa tudi ne): komad tudi meni ni tako všeč, da bi šel v ogenj zanj.

Ponedeljek, 15. septembra

Prvi dan z abonenti dobro kaže. Bila je vrsta vse dopoldne. Ljudje sicer tarnajo zaradi novih cen, kaže pa, da se večina zaradi tega teatru ne bo odrekla.

M.Č. mi je danes vrnila Zupančičevo dramo z opombo, da stvar ni za uprizoritev. Herbert Grün pa je ravno danes pisal Zupančiču, da je pripravljen postaviti to reč na celjski oder.

Jaz sem bil delo pripravljen podpreti, če bi se – in se je – kak režiser zanj ogrel. Ni pa mi toliko po volji, da bi šel zanj v boj.

Za zdaj imam dovolj sitnosti s Kozakovo Balado in še s Soledad, za katerima veliko bolj trdno stojim.

Petek, 19. septembra

Abonma;

Vse kaže, da bomo lansko številko presegle. Že do zdaj je vplačanih preko 800, pa še zelo veliko rezervacij. Nove cene so vzeli po večini »z razumevanjem« na znanje, tako kot kadar so podražili krompir, vlak ali stanovanje.

OLO nas je obvestil, da vsi njegovi nedavni sklepi veljajo. Poleg novih cen še norme, selekcija, sistemizacija...

Obiskal sem predsednico s prošnjo za študijski oz. delovni dopust v letošnjem novembru in decembru. To vprašanje sva brž rešila – o njem bo razpravljal seveda še GS – potem pa me je seznanila s tistim »tajnim« pogovorom, za katerega je dal pobudo P. Nič boljšega mnenja nima o takih metodah kakor mi sami.

Sicer pa bodo prihodnji teden kontrolne vaje, na katerih se bo še kaj pokazalo. Dopuščam možnost spremembe v repertoarju prvega turnusa.

Sobota, 20. septembra

Vse kaže, da Juš Kozak vendarle precej razmišlja o odrski upodobitvi svoje Balade. Mislili smo na to, da bi ga povabili h kontrolki, pa smo to misel spet zavrgli: ko bi on sam trdno stal za našo idejo o uprizoritvi novele, bi utegnila njegova navzočnost ugodno vplivati na naše »svetnike«; lahko pa bi se primerilo ravno nasprotno, da bi namreč ob sleherni pripombi ponavljal svoj »saj sem tudi jaz rekel, da ne...« in bi lahko vso reč še bolj zapletel.

Da imam prav, mi še bolj potrjuje današnje avtorjevo pismo, nastovljeno name in namenjeno za objavo v Gledališkem listu. Znova poudarja, da je imel »zelo tehtne pomisleke, ki niso še docela splahneli«, pa celo novi se jim pridružujejo. Priznava sicer, da je režiser »verno ohranil moje besedilo«, vendar bo »nedvomno Baladi vdihnil svoje pojmovanje in izraz«.

Še vedno torej – skepsa in previdnost, zraven tega pa le tudi, kakor pravi ob koncu, »velika radovednost, kako bo Balada preizkušnjo prestala«.

In prva preizkušnja bo že ta torek!

Sreda, 24. septembra

Zgodilo se je skoraj ravno nasprotno od tistega, kar sem dopoldne pred kontrolko prerokoval režiserju: niso dejali, da je Juševa novela sicer lepo literarno delo, da pa jo je Mahnič... itd.

Že kar začeli so s tem (pravzaprav, če ostanemo zvesti slovenskemu dualu, bila sta samo Č. in P., da Balada ni umetnina, da je ostal Juš pri vrhu, in seveda še to, zakaj je bilo treba tako reč še na oder spravljati?)

Č. je izlila ves svoj gnev do Kozaka, pravzaprav bolj svoj prezir, saj ga niti kot pisatelja niti kot človeka ni nikoli cenila (to drugo je seveda novo vprašanje, s katerim se lahko ne strinjamo, lahko pa tudi se, a to naše sodbe o Baladi ne more premakniti); P. pa je bil še poln hvaležnosti do njega iz tistega časa, ko mu je pomagal v literaturo, v Baladi pa vidi »upad« Kozakove umetnosti, pogrebščino za socializmom (!) in je na vso moč obžaloval Juša, ker mu bo naša uprizoritev – škodovala.

Kaj pa naj bi se Jušu zgodilo, tako sem vprašal. Penziona mu ne bodo vzeli in vile tudi ne, literarnega ugleda pa mu menda tudi ne bomo spodnesli.

In če je vsa ta Balada in njen Mohor res tako »Juš sam, Juš z vsemi svojimi kompleksi, svojo strahopetnostjo in kar je še takih lastnosti« – tudi vse to je do določene mere res, in vendar sem moral povedati svoje mnenje, da je zame tudi zato Balada simpatično delo, ker je tako odkrita izpoved pisatelja samega, tako značilna zanj. Torej že zato – poštena umetnina!

P. je na koncu še pripomnil, da bomo morali po premieri to reč pač vsak po svoje zagovarjati. Povedal sem, da sem s svoje strani to delo že opravil: moj uvodnik je že v tiskarni in se bo natisnil tak, kot je.

Ponedeljek, 29. septembra

Zdaj teče ena zadnjih vaj za Balado. V sredo bo prišel avtor.

Da bi bil vsaj toliko zadovoljen, kot smo mi – z eno, pa vendarle pomembno opombo: če ne bomo tudi mi manj zadovoljni zdaj, ko se bo zarezalo v preprosto kompozicijo, kakršna je živela še na kontrolki, vse tisto, čemur pravimo:

muzika (škrípajoča gledališka muzika) in vsa druga škrípajoča aparatura, pa film in projekcije, luči in lučke, ki se tako rade prižigajo in ugašajo ob nepravem času in sploh vse tisto, s čemer se sodobni (sodobni!?) režiserji in njihovi scenografi tako radi poigravajo.

Pomenek po kontrolki za Soledad je kar mirno potekel. Č. je šla takoj v tako odločno ofenzivo, s tako glasnimi besedami je izpovedala svoje navdušenje, ne le priznanje, da je bil P. dolgo čisto tiho. Bili smo prepričani, da zbira sile in gradivo za protinapad, nazadnje pa je le izjecljal, da se mu je zdelo pri branju nekaj drugače kot zdaj...

In koliko jeznih ur nam je pripravil!

Č. je pravzaprav pretiravala; tako imeniten ta komad spet ni in prav gotovo tudi ne izvedba. Zнала pa je tako spretno (in seveda iskreno) vplesti primere iz okupirane Ljubljane, ki so podobni primerom v tej francoski drami (izguba zaupanja pri svojih ljudeh), da je sobesednikom vzela besedo.

In vsaj s taktičnega stališča je bil njen nastop koristen in vse hvale (in hvaležnosti) vreden.

Četrtek, 2. oktobra

Dva večera, od sedmih do polnoči, smo presedeli z Jušem Kozakom pri glavnih vajah za Balado.

Spremljal je naš avtor vse to z res kaj »mešanimi« občutki. Ni mogel zatajiti, da je nekje vendarle počaščen; prav dobro smo tudi videli, da čisto do kraja ni

zadovoljen z našim počtetjem; najbolj zanimiva, skoraj tragična pa je bila njegova zelo odkritosrčna izpoved med štirimi očmi: »Zdaj vidim, da je ta moja reč veliko bolj prazna, kot sem si prej mislil.«

Res, oder marsikaj neusmiljeno razkrinka. Potolažiti pa sem skušal našega avtorja s tem, da jaz tudi drame (ne samo za oder pripravljene novele) raje prebiram kakor gledam v teatru, če ne gre pač za izredno dobro uprizoritev.

Na premiero pa ga ne bo, to je povedal že takrat, ko smo imeli – spomladi – prvi pomenek o tem našem poskusu. In to pri njem ni poza: ne prenese publike (premierske) in »predstavnikov«; prav ima. »Ali veste, da pa je moj brat presedel v teatru práv vse večere, ko so igrali Vido Grantovo? No, res dober želodec je imel.«

In ta brat je priredil potem velik sprejem za vse sodelujoče, in to povzroča zdaj Jušu goro skrbi. Pri njem je sodelujočih res »nekaj« več in tako smo se sporazumeli, da bo najpametneje, če pride na naš tradicionalni popremierski kraval in da nekaj bokalov na mizo.

Med odmorom pa ga bomo po telefonu obvestili, kako teče premiera.

Vendar pa ti večeri z avtorjem niso bili zapravljanje časa. Pomenili smo se o nekaterih korekturah, ki bodo lahko predstavi samo v korist. Mahnič si namreč izmislil hudiča in pol. V dobrem in slabem smislu.

Na primer: zvonovi pri pokopališni sceni. Prav. Ti zvonovi pa so se potem prelili v sceno z masovnim sestankom, kar je bilo prav gotovo hudo na robu in bi marsikdo še bolj za hudo vzel, kot je potrebno – in potrebno res ni. Juš je že v besedilu marsikaj zelo pogumno in odkrito povedal, da so taki dvoumni poudarki in dodatki – odveč.

Potem cela vrsta prizorov, ki so v Baladi le drobna, ilustrativna epizoda ali le zaradi vzdušja napisana, režiser pa je naredil iz njih cele tragedije (»posilstvo« – ko hoče študent zapeljati dekleta, ta pa se ne da – črtano).

In pa tisti nesrečni film! Ko ga je Mirko prvič omenil, sem ga odsvetoval. Potem je hodil okrog Delaka in ta mu ni hotel kvariti veselja, zdaj pa –

ne vidi se nič; ropota pa toliko, da bi šla vsa intimnost k vragu! In še notranja stran: Mahnič je hotel pokazati s filmom Mohorjevo vizijo o sreči vseh tistih, ki smo jih prej videli izgubljene. Pri moji veri, tudi če bi bilo s tehnične strani vse v redu, bi te – sicer lepe – misli nihče ne zapazil v tem filmskem spačku.

Treba pa je priznati, da je režiser vse naše in avtorjeve nasvete rad porabil. Prav je imel, čeprav s tem ni rečeno, da smo zapazili vse, kar je v naši uprizoritvi slabega.

– Ali veste, kako je, kadar je človek samega sebe čisto do kraja sit? – tako me je vprašal avtor po zadnji vaji.

Zelo dobro poznam ta občutek.

– No, vidite, tako pa je nocoj z menoj. Zdaj pa me ne boste videli prej kot po premieri – gledal pa bom pozneje enkrat delavsko ali študentovsko predstavo!

Petek, 3. oktobra

Danes je bil Matej Bor na obisku. Pomenek o naši Knjižnici.

– Napiši eno od tistih dveh dram, o katerih sva lani toliko govorila, pa jo bomo igrali in tiskali.

Bor pa: Saj imaš Vesolje v akvariju! Zadnjič sem ga znova prebral in še

zmerom mi je vseč. In če je meni po tolikem času moja reč še zmeraj vseč, potem je že dobra!

Sobota, 4. oktobra

Včeraj je umrla gospa Wintrova.

Kako čudno se iztekajo življenja: skoraj neopaženo zapušča ta svet, daleč od svojega doma, ta vendarle slovenska igralka, ki je pustila najboljše moči pri nas in ki je svoj čas nekaj pomenila za slovenski teater.

Dopoldne smo se na neki seji pogovarjali o pogrebne ceremonialu. Drenovcu se ni zdelo potrebno, da bi ji kdo govoril na grobu, ker ni bila – članica Združenja.

– Ali se vam ne zdi, sem ga vprašal, da bi lahko govoril kdo od njenih kolegov, pa čeprav brez oficialnega naslova Združenja?

Mi smo si bili blizu z nesrečno igralko in še v zadnjem zvezku našega gledališkega lista smo objavili kos njenih spominov, v katerih se s toplo besedo spominja tudi Drenovca. Nisem si mogel kaj, da ga ne bi ob njegovi hladni opazki spomnil na to: »Bil je lep kot mlad bog, temperamenten in precej sva se na odru dobro razumela.«

Prepričan sem, da bo Drenovec še danes poiskal spomine pokojnice (ki jih ni bral) in da bo jutri – z vsem patosom – govoril ob grobu.

Ponedeljek, 6. oktobra

Drenovec je ob grobu res govoril o prvi Cankarjevi lepi Vidi, ki da odhaja »v večno nemi ansambel«.

Pokazalo se je, da se da govoriti tudi brez firme društva ali združenja.

Nedelja, 12. oktobra

Glasovi o naši premieri Soledad so kar najbolj ugodni. Tudi s politične strani.

P. je po vsem tem tudi to pot pogorel in nemara ga bo po tej drugi veliki blamaži (prva je bil lanski Dürrenmatt) vendarle spametovalo.

Ponedeljek, 13. oktobra

Jutri – Praga.

Vrnili bomo obisk delegaciji Neumannovega gledališča, si ogledali njihove predstave in nadaljevali pogovore o možnostih za medsebojno gostovanje.

Torek, 28. oktobra

Če sem pred odhodom v Prago odgovarjal prijateljem in znancem: kaj posebno prijetna ne bo ta pot, bo pa zanimiva, potem lahko zdaj brez obotavljanja povem: bilo je zelo lepo, bilo je prijetno.

Ne vem, če je naša podoba do kraja objektivna, saj je gotovo res, da so nas vodili predvsem okrog takih ljudi, ki so nam naklonjeni. Vsa ta srečanja pa – in to ne samo v Neumannovem gledališču, temveč tudi v muzejih, bibliotekah, radiu, založbah itn. – so bila kar najbolj pristrčna, povsod smo čutili simpatije do naju z Delakom in do države, iz katere sva prišla.

Sklenili smo sporazum, ki obeta lepo gostovanje, z eno samo klavzulo: če se

bodo naši politični šefi vsaj približno toliko prijateljsko pogovarjali, kot smo se mi, predstavniki Mestnega gledališča ljubljanskega in Divadla S.K. Neumanna. Verjamem, da se bo potem našel tudi denar.

In vsi vemo, da bi bil ta droben kamenček k oživitvi vezi med Prago in Ljubljano prav gotovo koristno, potrebno in dobro dejanje.

Ponedeljek, 3. novembra

Žal, pogovori zadnjih dni, ki so se pletli o nameravanem gostovanju v Pragi, niso tako rožnati kakor naši vtisi z obiska. Denar in denar, še bolj pa politična situacija.

Sicer pa se te reči včasih brž obrnejo, zato še nismo vrgli puške v koruzo. Pripravili smo nove vloge za naš Svet, kakor tudi za Beograd, in vsaj z naše strani ne – brez upa zmage.

Torek, 4. novembra

Kaj bomo delali v Novem letu?

Vse kaže, da Prešerna tudi to pot ne. Trenutni vzrok: Severjeva istočasna zaposlitev v Drami.

Amphitron 38?

Kdo ve; zdaj pravi Gale, kandidat za režijo (po lastni želji), da nimamo – zasedbe.

Roussinovo Mammo? Gledališki svet ji ni naklonjen.

Kakšno domačo noviteto? Za zdaj je še ni, vsaj take ne, ki bi nam bila vsem po volji, že nam v hiši, kaj šele okrog nje.

Sicer pa – naj mi bo dovoljeno, da kljub vsemu prepuščam odločitev drugim. V ponedeljek odhajam na dvomesečni študijski (delovni) dopust, priborjen po devetletni tlaki v MG.

Na svidenje! »Poslušali nas boste spet po desetem januarju – na istem valu.«

Torek, 3. marca 1959

Bila sta dva meseca vsaj relativno zbranega dela, čeprav seveda ni šlo brez vseh sej in konferenc in kar je še takih nadlog – zato pa je bilo toliko bolj vse narobe, brž ko sem bil spet v hiši.

Najprej je umrla naša Julka Staričeva. O tistih črnih dneh, najbolj črnih, kar jih je kdaj doživelo naše gledališče, ne morem več pisati in ne govoriti, tako so nas strli. Prav vse in za dolgo časa.

Potem nam je zmedla vse delo celega tedna poljska delegacija, ki je prišla konec januarja 1959 na podlagi nekdanjega dogovora iz srede leta 1957 – vse naslednje leto pa ni bilo nobenega glasu. Možnosti za gostovanje so vsaj za zdaj tako majhne, da so se nam zdeli vsi ti pogovori komaj vredni besed.

Potem se je zataknilo okrog repertoarja. Tiran je za Amphitrona 38 našel zasedbo – Gledališki svet pa se je naredil, kot da tega dela sploh nikoli ni odobril in je potegnil črto čezenj. Komaj smo jih čez nekaj dni prepričali, da se je vendar že lani govorilo o tem in da je ta Giraudouxova žlahtna komedija vendarle literatura in umetnost in ne pornografija – ostalo pa je pri odločitvi: ne.

Potem sem predlagal drugo skrajnost: Direktor Jirga, duhovita satira Manice Lobnik na sodobne ali polpretekle dogodke pri nas – no, to bi nemara bilo za našo

»novo« publiko v Ljubljani in na gostovanjih. Za zdaj še oklevajo, veliko bolj pa se nagiba odgovor na »ne.«

Delak je predlagal v tej zadregi Kukavičje jajce, ki že dolgo leži pri nas. Odkrito povem – niti malo nisem navdušen. Ima pa ta reč pri publiku menda zelo velik uspeh – naj torej gre, kdove v čigavem imenu. Igrali so jo že veliko po Jugoslaviji, in vendar jo hoče Gledališki svet – v branje.

Kreft je prišel v tem času do spoznanja, da za Prešerna nimamo – zasedbe. Saj nekaj resnice je nemara v tem – nič boljše zasedbe pa nismo imeli takrat, ko sva se prvič dogovarjala o tem in ko je v nekem intervjuju sam izjavil, da sem mu dal jaz ali naš teater pobudo za razmišljanje o Prešernu za oder.

Sicer pa – kaj bi jokali za dramo, ki – še ni napisana.

Bolj kot to mu zamerim, da je s široko gesto izjavil – prav takrat, ko so bili Poljaki pri nas: za vas imam že nekaj drugega – nadomestilo za Prešerna: dramo z dvema osebama.

Torej ne: nadomestilo za MG, ampak za -. Pa tudi tega besedila še nismo videli.

Mateja Bora sem oni dan – pri podeljevanju Prešernovih nagrad – vprašal, kako je z njegovo dramo, ki jo piše za nas. Ujel sem menda slab trenutek, ker je bil strašno nasršen. Rekel je, da piše in končuje, da pa nič ne ve za koga in da bo imel svoje pogoje, če se bo odločil za nas, kajti tako imenitno delo kot je Vesolje, smo mu uničili.

Mi!

Zaklel sem se, da mu ne rečem več nobene besede; na pogrebu Lojza Kraigerherja pa me je zelo prijazno dohitel in napovedal tekst čez deset dni – vendar spet s pogoji. Prav, bomo videli, kakšni bodo. In kakšen bo tekst. Če ne bo boljši od Vesolja, bomo imeli tudi mi svoje pogoje, ali pa ga bomo odklonili – brezpogojno.

Sicer pa smo menda na poti v – potujoče gledališče. Iz Delakovih razgovorov s funkcionarji se da sklepati, da bi nas sploh več ne bilo, ko bi toliko spretno ne organizirali delavske abonmaje in gostovanja. Za novo leto je menda določeno: polovico predstav doma in polovico zunaj – potem pa naj bi bili sploh potujoči.

Kar se tiče repertoarja za novo sezono, sem do kraja zmeden in ne vem ne kam ne kod. Če ni nikomur po volji ne taka slaščica, kot je Amphitryon, ne taka ljudska šala, kot je Jirga, potem pa res ne vem, kaj naj bo za našo »pravo« publiko, kaj za »novo« in kaj za »zunanjo«. Pa ne samo to. Kakšen kraval je bil že zaradi Balade in Soledad pri nas, potem pa se je izkazalo drugod, da ni vse skupaj nič hudega.

In še prej: na primer lanski Obisk stare gospe. Toliko da ga niso isti ljudje spravili z repertoarja – potem pa so ga igrali z veliko slavo v Beogradu in – relata refero – ga je delal Stupica celo na Kardeljevo priporočilo.

Pa tudi če ta podatek ni do kraja verodostojen (res je, da je Kardelj gledal predstavo v našem gledališču), je vendarle zanimiva ugotovitev: najprej uspeh po vsej Evropi in kraval pri reacionarjih na Zahodu (delo ni smelo na pariški festival!), potem kraval pri nas v Ljubljani in potem – priznanje v Beogradu!

Dolgčas je, velik dolgčas.

Četrtek, 12. marca

Zdaj pa se nam nenadoma obeta slovensko leto:

Premiera Delirija bo prihodnji teden. Jirga – čudo božje! – je dovoljen. Nekateri člani Gledališkega sveta so celo dejali, da bi se osmešil, kdor bi imel kaj proti. In jutri pride na pogovor – Matej Bor.

O domače muze, kako ste nam naklonjene!

Torek, 24. marca

Na vso moč smo se sprli okrog Delirija, na prvi generalki. Kar me pri vsem tem najbolj jezi, je Torkarejvo in hkrati Severjevo zavzemanje za kar se da preprosto predstavo, ki pa se je nazadnje izrodila v vse mogoče ekstravagance, ki s pravo preprostostjo nimajo prav nobene zveze.

Zdaj je vse to za nami in dočakali smo tudi že uničujočo kritiko v Poročevalcu. Zadeli pa so strašansko mimo: da je škoda naših igralcev, tako pripoveduje pisec – prav igralci pa so se to pot za delo najbolj ogrevali že pred začetkom in so to danes, ko so pisanje prebrali, znova potrjevali.

Matej Bor je včeraj prinesel svojo novo dramo. Z Delakom sva jo prebrala na dušek in oba sva začudena obstala: zelo dobra je. Inteligentno napisana, zanimiv problem.

Popoldne bomo videli, kakšni so pogoji dvornega poeta revolucije. Za nas ni posebnih problemov. Dalo bi se lepo zasesti z našimi ljudmi in lahko bi imeli srečen začetek novega gledališkega leta.

Danes začenjajo svoje letošnje gostovanje Tržačani.

Malo me skrbi. Babič sam je še pred nekaj tedni izjavljal, da s to predstavo ne bo hodil v Ljubljano, zdaj pa je nenadoma veliko slave okrog nje.

Počakajmo do večera.

Razpisna komisija za nove igralce bo te dni pregledala prošnje in povedala svoje mnenje. Bojimo se, da bo drugačno od tistega, kar smo predlagali mi in umetniški svet.

Kdo pije in kdo plača – tega pa nikoli natančno ne vemo.

Ponedeljek, 6. aprila

Še zmeraj gostujejo Tržačani pri nas. Mislim, da nas je Babič s to Laholovo »psihološko kriminalko« kar dobro potegnil. Vsaj jaz sem jo s težavo gledal – na obroke.

Zdaj bomo menda res in vendarle dobili avtobus in kamion in menda celo fička in prenosne električne naprave in kaj vem kaj še vse.

Res, nekaj še: novo ime. Pravijo, da se takemu vandrovcu ne spodobi reči Mestno gledališče. Kakšno bo to novo ime, še ne vemo. Lahko bi nam rekli »putnik«, zdaj, ko bo ta dobil drugo ime.

(Asociacija: stari ustaški vic o Rupniku).

Kreft je bil menda nenavadno aktiven v »razpisni komisiji«. Do soglasja ni prišlo in je v tem smislu sestavljen celo zapisnik. Igralka, ki je zastopala ansambel, pravi, da nikoli več kaj takega.

Najbolj zanimivo je, da so že drugi dan igralke, ki so vložile prošnje, vedele,

kaj se je na seji govorilo (in to so pripovedovale igralcem, torej niso zvedele od njih).

Istega dne, zvečer

Na Sterijevo pozorje ne bomo šli.

To še ni tako presenečenje, nemara niti ne taka krivica. Verjamem, da ima katero od jugoslovanskih gledališč tudi boljšega Držiča in Delirij ni niti kot drama niti kot predstava tako nadpoprečen, da bi mogli terjati zanj mesto na festivalu.

Gre za nekaj drugega: Veselje do življenja na Odru 57 g r e na festival. Predpostavljam, da mi igra zato ni všeč, ker je ne razumem. Ne morem pa verjeti, da jo bo publika v Novem Sadu razumela. In da jo je ona v Ljubljani, ki si tega ni upala priznati.

Čudna so pota usode.

Še to, z zamudo:

Bor je nesel svojo novo dramo tudi v SNG, ne samo k nam. In ko jim je bila po volji tudi tam, ne samo pri nas, je seveda ostala tam.

Ko smo si ga potem sposodili, je ime cel koš izgovorov: da ni bil na razpolago režiser – Gale (prej pa se je dogovarjal s Tiranom); da je oder premajhen za zadnjo sceno (ki se godi v vaški cerkvi, sicer pa je vsa drama izrazito komorna); in še in še.

Kajti Vesolja v akvariju Bor ne more in noče pozabiti in trdno verjame, da je pisano za prihodnje rodove. (To ni naša domneva, ampak avtorjeva izjava).

Četrtek, 9. aprila

Nocoj Tržačani zaključujejo svoje letošnje gostovanje: Zločin in kazen. Prepričani smo, da bo to zanimivejši dogodek od Madežev na soncu.

Vendar takega navala kot svojčas pri tržaških gostovanjih še zdaleč ni več. Niti večerna predstava ne kaže, da bi bila razprodana, popoldanska pa je popolnoma prazna.

Medtem pa hodi naša trojka – Delak, Battelino, Orel – po »terenu« in sklepa pogodbe za novo, potujočo sezono. Pravijo, da se počutijo kot trgovski potniki. In to taki, ki niso dobili namestitve pri posebno ugledni in upeljani firmi.

Sreda, 15. aprila

Sinoči in danes gostujemo prvokrat v Hrvatskem narodnem gledališču na Reki. Poročila, ki so jih prinesli s seboj prvi »povratniki«, niso ravno najbolj ugodna. Slaba organizacija, površen sprejem, ne do kraja zasedena hiša. In še posebna smola z igralcem, ki je moral biti hkrati v Novem Sadu in na Reki. Zamuda, vskok. Delak je poslal potem igralca Gрге Breza na oder in ta se je svojemu »namestniku« opravičil in igral naprej. Dober in nov »čitalniški domislek«, toliko dober, da je kar škoda: verjetno ga ni razen sodelujočih prav nihče razumel. To pa je bila kajpada hkrati sreča v nesreči: nihče ni zapazil naše zadrege, ki bi bila lahko zelo usodna, ko bi ne bila na sporedu prav – Čitalnica.

Sobota, 18. aprila

Kljub vsem začetnim zadregam pa se je na Reki nazadnje vse srečno izteklo, dobili smo veliko ustnih priznanj (ha, ha..) in tudi ugodne ocene v lokalnem tisku.

Zdaj pa gre menda Čitalnica na televizijo. Vse kaže, da je bil moj »nekrolog« ob knjižni izdaji prezgodaj napisan.

Nedelja, 19. aprila

Danes popoldne me je obiskala gospa Nablocka: Na vso moč si želi videti knjigo svojih spominov, ki jo pripravlja po njenem pripovedovanju Mirko Mahnič. Še zmeraj računa, da bo septembra na trgu – žal sem ji moral povedati, da rokopisa še nimam v rokah.

Pa tudi sicer si na vso moč želi dela pri nas. »Tako vas potrebujem«, je rekla še med vrati. Res, vežejo nas trdne in žive vezi iz časov naših prvih začetkov na Ambroževem trgu, ko še nihče, prav nihče ni verjel v ta teater, gospa Nablocka pa je ure in ure kar se da zvesto delala z nami.

Bilo bi prav, ko bi mogli ustreči njeni želji: da bi bila s skromnim mesečnim pavšalom honorarno zaposlena pri nas. Prav gotovo pa bi to ne bila samo usluga njej, temveč tudi lepa »reklama«, če smem tako reči, za nas.

Ko smo po zadnji predstavi Tržačanov malo posedeli v našem foyerju, je prišel med nas – kot najboljši prijatelj – po dolgem času tudi Kumba, se pravi Filip Kalan. Sredi pomenkov je, čisto po nepotrebnem in ne da bi ga kdo o tem kaj vprašal, navezal na Sterijevo pozorje: »Ja, letos vam pa nisem mogel nič urediti, tako kot sem druga leta«, tako nekako je začel, mi pa vsi, kot bi se domenili – »ha, ha, ha«. »Ja no, ali vam nisem vsako leto preskrbel nagrado, ali nisem...« je še enkrat čisto nedolžno začel, mi pa spet, kot bi bilo zrežirano »ha, ha, ha...«. To mu je vzelo besedo bolj kot kakršenkoli očitek in kar brž se je obrnil drugam.

Res, veliko prijateljev imamo.

Petek, 24. aprila

Včeraj je bil na seji Gledališkega sveta prvi pomenek o repertoarnem načrtu za novo leto. Bilo je – prav v nasprotju z našim pričakovanjem – mirno, ljubeznivo in nenavadno prizanesljivo.

Še več: predsednica mi je čestitala (hvala bogu, bolj je zadovoljna z našim načrtom kot sem sam), še pred njo pa je P. izjavil, da je repertoar boljši kot lanski (in to tako nekako – še boljši).

Začeli bomo novo leto z dramatizacijo Zločina – toliko zaradi lažjega razumevanja.

Predlagali so, naj bi igrali – ob pisateljevi osemdesetletnici – nekaj Golarjevega. Navsezadnje ne bi imeli nič proti Vdovi Rošlinki.

Do srede maja bodo posamezna dela še krožila med člani sveta, do takrat pa naj bi bil načrt potrjen in določen prvi turnus.

Dan pred sejo sem dobil novo Frischevo dramo Biedermann in požigalci in jo na dušek prebral. Stvar je vražje zanimiva in imenitno pisana, čeprav je težko do kraja razplesti vse pisateljeve simbole.

P. se je takoj zanimal za delo, ko sem omenil, da raste pisanje tega švicarskega dramatika iz istih korenin kot delo njegovega rojaka Dürrenmatta.

Nedelja, 24. maja

Kaj se je zgodilo s to našo komedijo o Jirgi, z grotesko Tri dni direktor, mi ni in mi najbrž tudi ne bo do kraja jasno.

Priznam, da mi je bilo delce pri branju všeč in da sem si veliko prizadeval, kako bi ga spravil na oder. Prepričeval sem ljudi v teatru in svetnike zunaj njega in niti jih ni bilo tako težko prepričati: smejali so se doma, ko so komedijo prebirali, zdela se jim je duhovita in dobila je žegen. Potem so se oglasili duhovi v Ajdovščini, kjer naj bi bila krstna predstava. Užaljeni in prizadeti, napadeni in zaščiteni – peljali smo se tja, se dolgo pomenkovali in nazadnje je predstava le bila.

(Obširno poročilo, precej po resnici napisano, čeprav ne posebno duhovito, berite v Pavlihi).

Predstava je bila, dve celo, smeja pa kaj malo. Potem cel teden pavze do ljubljanske premiere. Cela vrsta prezasedb. Nazadnje premiera na domačem odru. Res, saj premierska publika je kar se da skopa – da bo pa tako malo odziva, le ne bi pričakoval.

Kdo je kriv? Dramaturg, ki je silil s to rečjo naprej, čeprav je videl, da se ji že tudi igralci pri bralni vaji niso vdajali z veseljem? Režiser, ki se je proti avtoričini volji odločil za grotesko in vso reč pognal v množico zunanjih domislekov, pa pri tem nemara marsikaj v besedilu zastrl? Igralec Jirga, ki je bil prekrčevit in prehru-pen, ne pa lahkotno in dobrohotno človeški, kakršen naj bi bil moj živi zgled za Jirga – Pavle Kovič? Publika, ki se doma v Ajdovščini ni prav znašla, ker je pričakovala – po govoricah prejšnjih dni – nekaj veliko bolj o svojih razmerah in je bila zdaj presenečeno zadržana, v Ljubljani pa premiersko užaljena nad tako »literaturo«?

Kdo je kriv? Ne vem. Počakajmo do reprize, ki je namenjena mladimi. Če bo tudi ta hladna pri predstavi, vzamem vso krivdo nase.

Ponedeljek, 25. maja

Na letošnje Sterijeve igre v Novi Sad nas niso povabili, čeprav smo imeli prejšnja leta lepe uspehe. Že res, da niti naš Držić niti Delirij nista vzorni predstavi. Po vsem, kar sem prejšnji teden videl na festivalu, pa lahko rečem, da bi sramote le ne delali: slab program, poprečne predstave, pomanjkljiva organizacija, debate brez nivoja.

In menda smo bili vsi skupaj premalo zainteresirani. Nihče se ni s prave strani oglasil na temo »Moja shvačanja o pozorištu« in tako so govorili zastopniki Reke in Varaždina – ne o problemih te teme, temveč o svojih – revah in nadlogah.

Med predstavami: Teatar Joakima Vujića je nebogljena kopija naše Čitalnice. Imenitna pa je Stradija, čudovita in večno aktualna satira, ki je ob gostovanju novosadskega gledališča v Ljubljani k sreči nisem videl.

Bila je namreč edino, kar se je na festivalu splečalo ogledati.